

הרי"ף נימק שפסק כרב הונא לפי שטעמו מסתבר ועדיף (ומובא בבהגר"א רנא סק"ג). אך החזו"א בא לפרש לפי כללי ההלכה, לפי שסובר שאין לנטות מהכללים מפני הסברות, כפי שנראית שיטתו בכ"מ (ע' בספרו תמורה לב, ח; אה"ע עו, יב; חו"מ לקוט"ס כ לוף ח). ואולם מדברי הקדמונים נראה שהכריעו לעתים בניגוד לכללים עפ"י הסברא (כמצוין בפירוט ביוסף דעת קדושין כה). וצ"ע.

והרשב"א כתב שיש לגרוס 'רבא' ולא 'רבה', ולכך קיי"ל הכי, לפי שהוא בתרא. וכיו"ב בריטב"א. וגם הרי"ף גרס כן. וערמב"ן רא"ש ונמו"י.

דף קנה

'אלא לדידך דאמרת ראייה בעדים, היכי משכחת לה דנחתי לקוחות בנכסים?' — לכאורה יש לשאול מאי קושיא, והלא קיימת 'חזקה דרבא' שכל שהגיע לכלל שנים הריהו מוחזק שהביא סימנים, ומשום כך ירדו הלקוחות לנכסים? ויש לומר שחזקה דרבא לבדה אין בכחה להוציא ממון. [ומה שהקשו התוס' לעיל (קנה: ד"ה ועוד) — לא משום חזקה דרבא גרידא, אלא משום שעתה נמצאו סימנים, והרי יש כאן חזקה דהשתא בצירוף חזקה דרבא] (עפ"י חזון איש אה"ע קיד, יד [ובזה תרץ את קושיית רעק"א בגליון הש"ס ועוד אחרונים]. וע"ע בתוס' הרא"ש כאן שכתב שא"א להוציא ממון עפ"י חזקה דרבא (ומובא בחזו"א שם סק"ט). ובגודע ביהודה (אה"ע ט) כתב בדעת התוס' הנ"ל שמוציאין ממון עפ"י חזקה דרבא. וע' בשו"ת תורת חסד א).

'קטן מאימתי מוכר בנכסי אביו... מכן עשרים' — מבואר שעד גיל עשרים אין דעתו של אדם שלמה, שלכך אין לסמוך עליו במכירת קרקעות. ובוה מובן הטעם שאין מענישים בידי שמים עד גיל עשרים — שדעת האדם קלושה.

ולכך אמרו (באבות ה, כז) 'בן ששים לזקנה' — שהזקן הוא זה שקנה חכמה, והרי אמרו (בע"ז ה:): אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה. אם כן כשעברו ארבעים שנה משהגיע לכלל דעת שלמה, נתמלא חכמה (מתוך יערות דבש ח"ב דרוש יא).

'(ע"ב) ילמדנו רבנו, תינוקת בת ארבע עשרה שנה ויום אחד יודעת בטיב משא ומתן מהו? שלח ליה: אם יודעת בטיב משא ומתן, מקחה מקח וממכרה ממכר' — הרי"ף והרמב"ם פרשו [שלח כרשב"ם ורא"ש], שמה שאמרו כאן בקטן היודע בטיב משא ומתן — דוקא בנכסים שקנה וכד', אבל בנכסי אביו — אין מכירתו מכירה כלל, אפילו בקי במסחר.

וכן נפסק בשו"ע רלה, ט. וכשיטה זו כתב הריטב"א בגטין סה. וכן נקט הרשב"א (בשו"ת, ח"א תצח) לעיקר. [אלא שכתב שאם נתנו לו אביו בחייו במתנת בריא — מועיל אף קודם היותו בן עשרים. וכן הביא ממורו (כנראה הרמב"ן) ומהראב"ד. וכן שנה בח"ב רמז רמט ובחדושיו]. ואולם בח"ז (תקיד) מובא שם כשיטת הרשב"ם. ונראה לכאורה שתשובה זו אינה מהרשב"א אלא ממהר"ם, כי היא נכפלה בתשב"ץ קטן (תלמיד מהר"ם) — תקא.

ויש אומרים שאם אינו יודע בטיב משא ומתן, גם לאחר גיל עשרים אין ממכרו מכר ולא מקחו מקח (עריטב"א). ויש שיטה נוספת לבעל העיטור — ע' בפירוט בשו"ת הרא"ש א, ח.

'ההוא פחות מכן עשרים דאזל...' — על תופעות חזרותיו של רבא בש"ס, ע' במובא בקדושין לב.

'כיון דמסברי ליה וסבר, מידע ידע, והאי דעבד הכי — חוצפא יתירא הוא דהוה ביה' — מכאן הוכיח המהרי"ט (אה"ע מז) שאדם שהוא ניכר בהתנהגותו ודיבורו כפתי ביותר, אינו בגדר 'שוטה', כל שמבין מה שמסבירים לו. [הגם שלענין עדות הוא פסול, וכמו שכתב הרמב"ם (עדות ט, י): 'הפתאים ביותר שאין מכירין דברים שסותרין זה את זה ולא יבינו עניני הדבר כדרך שמבינין שאר עם הארץ, וכן המבוהלים והנחפזים בדעתם, והמשתגעים ביותר — הרי אלו בכלל השוטים. ודבר זה לפי מה שיראה הדיין, שאי אפשר לכיון הדעת בכתב'].

יש מן האחרונים (דברי חיים; שואל ומשיב) ז"ל שחלקו על הוראה זו. ואולם בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"א קסד) פסק כדברי המהרי"ט. (וזה לשונו בסוף תשובתו: 'ולכן פשוט וברור לע"ד כדברי מהרי"ט שהפתי ביותר, אם אך מסברו לו וסבר, יכול לחלוף, ואין לחוש כלל על החולקים עליו ולעגן אשה, שהרבה שקדו חכמים לטובתה. אך כמובן אם הוא במדה זו, דהא א"א לצייר זה בכתב, כדאיתא ברמב"ם. ועיין בחת"ס (ח"ב דאה"ע סימן ב) בראש דבריו. אבל ודאי כתר"ה הוא חכם ומבין מדעתו וידון כמו שענינו רואות. ואם משיב כהוגן, ומסברי ליה וסבר, ולא עשה מעשה שטות, יסמוך על מהרי"ט שהלכה כדבריו כדלעיל ויסדר החליצה ויהיה שלום על ישראל'. וע"ע במובא ביוסף דעת חגיגה ג:).

'ולעדות — עדותו עדות. אמר מר זוטרא: לא אמרן אלא למטלטלי אבל למקרקעי לא' — כתבו התוס' והמרדכי, דוקא לענין עדות שומא, שהואיל ודעתו קרובה אצל מעות, יש לחוש שהערכתו אינה נכונה, אבל לשאר עדויות — כשר, ואין חילוק בין קרקעות למטלטלין. [הבית-יוסף והב"ח (הו"מ לה) כתבו שאין כן משמעות דברי הרמב"ם, ואולם הש"ך (שם סק"ג) השיג על כך, ונקט להלכה כמו שכתבו התוס', 'דהא קושית המרדכי והתוס' נכונה היא'].

'אמר ליה רב אשי למר זוטרא: מאי שנא מטלטלי, דזביניה זביני, אלא מעתה הא דתנן הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין, ה"נ דעדותן עדות? אמר ליה: התם בעינא ועמדו שני האנשים וליכא' — יש מי שכתב לשמוע מכאן שלולא כתוב זה, היה קטן כשר לעדות. ולפי זה באיסורין שעד אחד כשר, וכן אשה ועבד, אפשר שגם קטן נבון כשר, שלא מצינו שייפסל אלא מטעם ועמדו שני האנשים וזה אינו שייך באיסורים (כן כתב בספר זכר יצחק ח"ב כא).

[ואולם בפוסקים מבואר שקטן אינו נאמן באיסורים אלא בדבר שבידו, יש אומרים רק בדינים שמדרבנן וי"א אף לענין דינים של תורה. ולא חילקו במידת חכמתו ובינתו (ע' בשו"ת הריב"ש רמה; רמ"א יו"ד קכו, ג; שו"ע שם קכ, יד; ובש"ך שם סקל"א; משנ"ב תלו סקט"ו. וראה בהרחבה בשו"ת יביע אומר ח"ח, ובמובא בספר 'טבילת כלים' פרק ח, הערה ב*).

ואם משום הראיה מסוגיתנו — לא איריא, שבאמת י"ל שפסול משום דלאו בר דעה ואחריות כל הצורך, אלא כלפי מה שהקשו לאחר שתקנו חכמים שהפעוטות ממכרן מכר, יוכשרו לעדות (לפי דעתך שעדות ומכירה תלויות זב"ז) — כלפי זאת השיב שכיון שאינו 'איש', אינו בכלל עדות. ואמנם מצד החסרון דלאו בר דעה היה כשר מדרבנן היות ותקנו שממכרו מכר, ודי בדעתא קלישתא לענין זה.

ואולי גם י"ל שמדאורייתא הקטן נאמן. ולכך כתבו הפוסקים שלחומרא יש לחוש לדבריו גם בדבר שאינו בידו — ע' ברמ"א ביו"ד שם, מהרשב"א].